

پروفیسر شکار علی شاہ
رہنما جامع علوم انسانی

رساله در سال الگوی مصرف

وحید حیاتی

... سال پیامبر اعظم (ص) سال نوآوری و شکوفایی، سال اصلاح الگوی مصرف نزدیک یک دهه است که با موضوع سال یا به تعبیری پیام آغازین سال ما نوسیم. پیامی که با نگاهی کلان به آینده و با توجه به نیازهای جامعه طراحی می شود و به عنوان محوری برای همسو نمودن آحاد مردم، مدیران، مسئولان و برنامه های کلان کشور در جهت اصلاح و تکامل، رشد و پیشرفت ایران اسلامی، تدارک دیده شده است.

همان طور که تا کنون نیز شاهد بوده ایم، این پیام حرکتهای متعددی را شکل داده و بالطبع برکاتی را نیز به همراه آورده است که دست کم ثمره آن ایجاد برنامه ها، تنظیم مبانی و در ادامه آثار مرتبط با آن پیام - چه از نظر تئوری و عملی - بوده است که هر سال به نحوی آن را نظاره گر بوده ایم. این مهم توسط ارگانها و نهادهای مختلف، اقشار مختلف مردم، مراکز و نهادهای فرهنگی، هنری، اقتصادی و سیاسی و ... به فرآیند اهداف و عملکردهای کشور، تبیین گردیده و هر کدام کوشیده اند در راستای آن پیام برنامه ریزی، حرکت و عمل کنند. در واقع با یک نگاه تیزبین روشن است که هدف از چنین نام گذاری هایی - فارغ از تذکار فراموش شده ها - سوق دادن اندیشه ها و افکار، رفتارها و فرهنگ جمعی و عمومی جامعه به سمت سامان یافتن در جهت تحکیم بنیانها و برنامه ریزی های کلان، رفتارها و عملکردها است که مسلماً به رفع نواقص و کمبودها و بالطبع هموار نمودن راه پیشرفت و توسعه - چه از جهت اخلاقی، رفتاری یا عملکرد مدیریتی و حتی مردمی - کشور، خواهد انجامید.

همچون سالهای گذشته، در سال جاری نیز پس از سخنان نوروزی مقام معظم رهبری تحلیلها و ستایشهای گوناگونی از طرف خبرگزاریها، مطبوعات مختلف و ... در این رابطه

به چاپ رسید که اکثراً با توجه به عنوان اصلاح الگوی مصرف سریع به موضوعاتی هم چون انرژی فسیلی و غیر فسیلی، محیط زیست و ... پرداختند و در همین سطح مطبوعه‌های خویش را به نگارش درآورده یا درخواهند آورد. شاید قصبه همان قصبه فیل در تاریکی مولوی نیز باشد ولی باید توجه داشته باشیم که نشانه‌ها و علائم، حاکی از اصل و ریشه امور است؛ یعنی دال حاکی از مدلول است و گرفته گام برداشتن در میان دال‌ها و نشانه‌ها، همان دریافتن امور بر اساس ظاهر قضایاست.

شاید بهتر باشد کمی پیش‌تر گام برداریم و یادآوری کنیم که این عنوان، قدر جامعی بر امور مختلف در کشور است و هر گوشه از خاک پرگهر ایران، مصداقی از آن است. در ضمن ایران اسلامی با مبنایی هم‌چون دین اسلام مسلماً الگوی انسان‌ساز و پربرکتی را در اختیار ایرانیان می‌گذارد که یادآوری برخی از آن موارد متعدد ما را با مفهوم اصلاح الگوی مصرف بیشتر آشنا می‌سازد. در واقع دریافتن ریشه امور که همان الگوهای انسان‌ساز دینی و بالطبع مورد پسند خداوند متعال است می‌تواند زمینه اجرای آن پیام و مدخل قدم نهادن در امور قرار بگیرد. به عبارتی دیگر اگر بپذیریم که اصلاح الگوی مصرف همان نهادینه کردن روش‌های صحیح مصرف و استفاده از منابع مختلف کشور در همه عرصه‌های زندگی فردی و اجتماعی باشد، پیش از این که مصداق آن را به زمره شمار در آوریم، به درک کردن الگوها و قواعد دینی باید بپردازیم.

البته در این مختصر بر آن نیستیم که الگوها و برنامه‌های دینی را جزء به جزء در رابطه با این موضوع بشکافیم ولی چند جمله‌ای از برنامه‌های اسلام را در این رابطه برمی‌شماریم، امید که از آن بهره ببریم و همان‌طور که در تکاپو برای دستیابی به الگوهای انسان‌شناسانه جامعه‌شناسانه اقتصادی و ... بوده‌ایم، در این زمینه نیز الگوها، روش‌ها و دستورات مبین اسلام را یادآوری کنیم تا بتوانیم در راستای اهداف بلند اسلام و کمال انسانی حرکت کنیم. شاید در قرآن مجید به عنوان کتاب آسمانی، کلام بدین گونه که قانون‌گذار در باب آن سخن می‌راند یا جملات در قرین بیست و یکم بدان شیوه‌اند، نباشد ولی مسلماً راهکارها، نگاه‌های کلان به امور اجتماعی و فردی انسان‌ها در آن بیان شده است که ذکر برخی می‌تواند الگوی بسیاری از قوانین اجتماعی و فردی افراد جامعه قرار گیرد.

در قرآن کریم آمده است:

كلوا واشربوا ولا تسرفوا ان الله لا يحب المُسرفين^۱

که در کمال میان‌روی توصیه می‌شود بخورید و بیاشامید و اسراف نکنید، همانا خداوند اسراف‌کاران را دوست ندارد.^۲ از دیدگاه قرآن، انسان در عین نیازمندی، خلیفه و جانشین

۱. سوره اعراف آیه ۳۱.

۲. دریافتن الگوها، توصیه‌های قرآنی در رابطه با الگوی مصرف عرصه‌ای است نیازمند پژوهش بیشتر که صاحبان فن و فهم در آن، باید بدان بپردازند که در چارچوب آن دریافت‌ها گام برداریم. به‌خاطر کوتاه بودن کلام از پرداختن به همه آنها صرف‌نظر می‌کنیم.

خداوند بر زمین است و برای رفع نیازهای وی، همه امکانات و منابع رام او شده‌اند و در اختیار وی هستند تا مصرف کند ولی از آنجا که دین اسلام دین اعتداله میانمروی و دوری از افراط و تفریط است تلاش می‌کند با برنامه‌های متعدد بیرون خویش را همواره در مسیر مستقیم و خط اعتدال حفظ کند و با افراط و تفریط در هر امری مخالفت می‌کند. خواهی نخواهی نظام اقتصادی‌ای که بر این اصول نیز استوار می‌شود در عین در نظر داشتن سعادت انسان‌ها، استفاده عاقلانه و صحیح از منابع طبیعی و خدادادی را در راه نیل به هدف والای خویش، مورد تأکید قرار می‌دهد. بدین ترتیب الگوی جامع مصرف از دیدگاه اسلام و قرآن در عین حفظ اعتداله، با اسراف مخالفت می‌کند و در ضمن با تجمل‌گرایی و گام برداشتن در آن راستا مقابله می‌کند. بدین موارد می‌توان نگاه اجتماعی، جامعه‌شناسانه و روان‌شناسانه الگوی مصرف، تبعات آن، آسیب‌ها و منافع آن و ... را نیز افزود که در چهارچوب این موضوع می‌تواند دستمایه بررسی کارشناسانه هر حوزه قرار گیرد تا ان‌شاءالله به اهداف موجود در پس چنین پیام‌هایی نائل شویم.

ولی همان‌طور که پیش‌تر نیز گفته شد، هر مجموعه و نهادی در راستای فعالیتهای خویش و اهداف سیاست‌گذاری شده در رابطه با پیام سال چه روندی را می‌تواند دنبال کند؟ در واقع اهمیت موضوع به جهت ارتباط با وظایف نهادها و مجموعه‌های مختلف، کشور بیش از پیش روشن می‌شود. در این رابطه نقش رسانه ملی به عنوان قطب فرهنگ‌ساز کشور چیست و چگونه می‌تواند در راستای این نام‌گذاری حرکت کند؟

رسانه نیز به عنوان یکی از نهادهای فرهنگی پر مخاطب در کنار آموزش و پرورش و دیگر رسانه‌ها جمعی مسلماً نقش انکارناپذیری در شکل دادن ابعاد این موضوع، پرداختن به آن و مدیریت و هدایت فرهنگ و افکار عمومی بر عهده دارد؛ در نتیجه باید به آن توجه ویژه نمود. این موضوع بدان جهت حائز اهمیت است که بپذیریم محدوده عملکرد، جدای از فرهنگ عمل نیست و اگر هر کدام را در حیطه‌های مستقل بنگریم نه تنها کارایی خویش را از دست می‌دهند بلکه به زودی نیز فراموش می‌شوند و از یادها می‌روند.

به هر حال اگر اصلاح الگوی مصرف را در حیطه‌های فردی، اجتماعی و سازمانی قابل اجرا بدانیم، در محدوده سازمان صداوسیما نیز تعریف‌هایی به خود می‌گیریم و محورهایی را به خود اختصاص می‌دهیم که جهت یادآوری به برنامه‌ریزان و مدیران سازمان بخش‌هایی از آن را متذکر می‌شویم تا شاید به سهم خود در راهتای اهداف حکیمانه پیام سال ۱۳۸۸ گام برداشته باشیم.

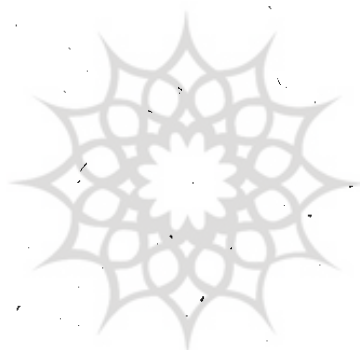
موضوع اصلاح الگوی مصرف در بخش تعیین استراتژی و راهبردهای کلان می‌تواند تبدیل

به یک برنامه و چشم‌انداز راهبردی در برنامه‌ریزی‌ها تبدیل شود و بخشی از مجموعه سازماندهی برنامه‌ریزی، برنامه‌سازی و هدایت فعالیت‌های حوزه پیام تلقی گردد. در این چهارچوبه اهتمام ویژه به ساماندهی بخش آموزش و پژوهش از نظر کیفی، افزایش عملکرد در ساخت برنامه‌ها و هدفمند کردن تولید برنامه‌ها در راس تلاش‌ها قرار می‌گیرند.

در حیطه آموزش و پژوهش می‌توان به اصلاح برخی فرآیندها، تربیت نیروهای متخصص یا افزایش دانش روزآمد نیروهای فنی، تربیت عناصر تأثیرگذار در محدوده برنامه‌سازی، جلوگیری از هدر رفتن سرمایه‌های انسانی و مالی در برخی حوزه‌ها، استفاده صحیح از نیروهای کارآمد و پژوهش‌های مرتبط، سامان دادن فرآیند برخی امور جهت تسهیل و کیفیت بخشی به امور برنامه‌سازی به ویژه در حیطه پژوهش اشاره داشت. مجموعه این امور فرآیند توسعه کیفی سازمان را در سال جاری و آینده رقم خواهند زد. گرچه بسیاری از مواردی که در بالا ذکر شدند نیازمند برنامه‌ریزی طولانی‌مدت هستند ولی باز غنیمت می‌شماریم سال اصلاح الگوی مصرف را و بر خود لازم می‌دانیم زمینه ایجاد و انجام امور را از همین امروز پایه‌گذاری کنیم.

در پناه حق

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پرویش گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

انظاریات